

سخن سردبیر

دکتر حسین لطف‌آبادی

اشاره به چند نکته اساسی تعلیم و تربیت در هفتمین سال انتشار فصلنامه نوآوریهای آموزشی

فصلنامه نوآوریهای آموزشی، هفتمین سال انتشار خود را آغاز کرده است. کوشش دوستان فصلنامه در این سالها بر بهبود مستمر کیفیت مجله متمرکز بوده و خاصه در حفظ همکاری اعضای دانشمند هیأت تحریریه و داوری علمی مقالات به منظور ارائه نشریه‌ای با بالاترین کیفیت علمی در علوم انسانی در ایران، بیشترین سعی خود را به کار برده‌اند. بر اهل دانش و فضل پوشیده نیست که به-ثمر رسیدن چنین کوششهایی در وضعیتی که ما زندگی می‌کنیم آسان نیست و مقاومت‌برانگیز نیز هست اما به هر صورت، اگر مجله‌ای بخواهد هویت علمی-پژوهشی خود را حفظ کند نیازمند اندیشه درست، استواری علمی، و اراده نیرومند برای پیمودن چنین راهی است.

فصلنامه نوآوریهای آموزشی در این سالها توانسته است با انتشار ۲۵ شماره، که دربرگیرنده هجده شماره عادی و پنج شماره ویژه‌نامه در موضوعهای کاملاً مورد نیاز آموزش و پرورش ایران (با عنوانهای نوآوری آموزشی و چالشها و راه‌حلهای، نوآوری در تربیت شهروندی، نوآوری در سنجش و ارزشیابی آموزشی، نوآوری در فلسفه تعلیم و تربیت، و نوآوری در روش‌شناسی پژوهش در تعلیم و تربیت) است، و نیز با انتشار دو شماره فصلنامه به زبان انگلیسی (با عنوان The Quarterly Journal of Educational Innovations با ارائه مقالات پرکیفیت و کوتاه)، کار بی‌سابقه‌ای را در انتشار یک مجله علمی-پژوهشی علوم انسانی در ایران به‌انجام رساند. همچنین، انتشار مجله از سال قبل کاملاً

به روز شده و هر شماره از فصلنامه در همان فصل از سال که در روی جلد آن نوشته می‌شود انتشار می‌یابد و تمام اقدامات لازم برای ISI بودن فصلنامه نیز صورت گرفته و، لازم است یادآوری شود که، اولین مجله علمی-پژوهشی علوم انسانی در کشور ما است که به چنین درجه از پیشرفت رسیده است.

بدون تردید، سربلندی و موفقیت‌های فصلنامه بیش از همه مرهون کوشش بی‌دریغ شانزده عضو دانشمند هیأت تحریریه و داوران متخصص و همکاران علمی مجله، و نیز انگیزه‌های نیرومند علمی نویسندگان مقالات و صبر و تحمل و کوشش بی‌دریغ مکرر آنان در اجرای اصلاحات مورد نظر داوران مقالات و تلاشهایی است که در دبیرخانه فصلنامه برای چاپ درست و قابل قبول مجله صورت گرفته است و این امید را نیز داریم که همین فرایند علمی و پژوهشی که در این سالها در انتشار مجله داشته‌ایم در آینده نیز ادامه یابد و مبنای کارها همچنان بر خردمندی و روح علمی و دانش عینی استوار باشد. فصلنامه نوآوریهای آموزشی، به تبع نام و رسالت و اهداف خود، باید بتواند نیروی محرکه نوآوری و شکوفایی و پیشرفت در اندیشه و دانش و پژوهش در تعلیم و تربیت ایران باشد.

ما در عصری زندگی می‌کنیم که فقط با اتکاء به کمال‌جویی و دانش و خرد می‌توان به پیشرفتهای مورد قبول در جهان معاصر دست یافت. اگر از سر انصاف به وضعیت زندگی مردم در کشورهای گوناگون نگاه کنیم خواهیم دید که تمام جوامعی که مسأله اساسی آنها تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان و جوانان دانا و روش‌اندیش و توانا برای زندگی است، بیشترین پیشرفتها را نیز داشته‌اند. کشوری را نمی‌توان پیدا کرد که جز با تکیه بر تفکر درست و دانش عینی توانسته باشد به پیشرفت زندگی اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی مردم خود کمکی واقعی نماید. نظامهای آموزش و پرورش جهان، خاصه در کشورهایی که توانسته‌اند خود را از وضعیت درحال توسعه پیشین به وضعیت پیشرفته کنونی برسانند، مثلاً در ژاپن و کره جنوبی، اندیشه‌های درست و خردمندانه را در برنامه‌های مشخص علمی و ثمربخش جریان داده و راه تازه‌ای را پیش روی کشور و مردم و فرزندان خود گشوده‌اند و به موفقیت‌های چشمگیر نیز دست یافته‌اند.

آزموده را آزمودن خطا است و ما نیز باید همین راه شناخته شده را پیش روی خود قرار دهیم. آموزش و پرورش ایران نیز با تکیه بر خرد و دانش است که خواهد توانست بر چالشهای عظیم پیش روی خود، خاصه در نوآوری علمی و شکوفایی آگاهی و اندیشه، فائق آید. هم در ایران و هم در سایر کشورهای درحال توسعه، همه کسانی که در آموزش و پرورش کار می‌کنند یا با آن همکاری دارند نیازمند روح علمی و خرد و اندیشه محکم هستند و تمام کودکان و نوجوانان و جوانان دانش‌آموز نیز بیش از هر چیز به تفکر درست و دانش‌رهایی‌بخش و مهارت برای زندگی سالم نیاز دارند. مشکل

اساسی در کشورهای در حال توسعه کاستیهایی است که در این موارد وجود دارد و، بدون تردید، گسترش درست‌اندیشیدن و دستیابی به دانش عینی و آگاهی و مهارتهای زندگی است که می‌تواند راههای برون‌رفت از مشکلات موجود را پیش روی ما بگشاید.

سؤال اساسی این است که آموزش و پرورش ایران، در حوزه برنامه‌ریزی درسی و نوآوریهای آموزشی در فرایند تدریس دروس و یاددهی و یادگیری، تا چه اندازه به موضوع مهم درست‌اندیشیدن و دستیابی به دانش فراگیر عینی توجه دارد و معلمان تا چه حدی به آموزش این تواناییهای مهم شناختی که لازمه زندگی در دنیای پیچیده کنونی است می‌پردازند و دانش‌آموزان نیز تا چه اندازه به این تواناییهای مهم دست می‌یابند. این سؤال اساسی نیز پیش روی ما است که چگونه می‌توان به طراحی و تدوین اهداف و محتوا و روشهای آموزش درست‌اندیشیدن و ارائه دانش فراگیر عینی در برنامه‌های درسی پرداخت. در واقع، ما باید بتوانیم آثار علمی- پژوهشی ارزشمندی در چهار مورد زیر تولید کنیم تا اساسی‌ترین بنیاد نوآوری در تعلیم و تربیت دانش‌آموزان فراهم گردد:

۱- مطالعه دقیق و علمی میزان و کیفیت رشدیافتگی شناختی دانش‌آموزان در نظام و نقشه‌های مفهومی ذهن آنان و در حیطه‌های گوناگون مربوط به طبیعت و محیط زیست و تاریخ و زندگی انسانی و اجتماعی و فرهنگی در سطوح محلی و ملی و جهانی از نظر توانایی درست‌اندیشیدن و تسلط بر دانش عینی؛

۲- بررسی دقیق و علمی چگونگی آموزش تفکر درست و دستیابی به دانش عینی فراگیر، یا فقدان آموزش آن، در برنامه‌های آموزشی و درسی و توسط معلمان به دانش‌آموزان ایران؛

۳- کشف محتوا و روش آموزش تفکر درست (چارچوب ساده آموزش فلسفه برای دانش‌آموزان مقاطع گوناگون، آموزش استدلال منطقی، کاربرد درست قیاس و استقراء، چون و چرا کردن، تأکید بر نتایج پژوهشهای علمی، تکیه بر شواهد عینی در استنباطها، ارتباطهای علت و معلولی، چارچوبهای ساده احتمالات و استنباط، تکیه بر مفاهیم اولیه تئوری علم، استفاده از دانش معتبر و مطمئن در قضاوتها، آموزش خطاهای شناختی، آموزش تفکر تعمقی، و شناخت معیارهای ارزیابی نظریه‌ها، ...) و آموزش ترکیبی و پویای انواع دانشهای عینی در تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان و جوانان؛ و

۴- طراحی و تدوین اهداف و محتوا و روش آموزش تفکر درست و دانشهای عینی فراگیر در برنامه‌های آموزشی و درسی دانش‌آموزان.

افزون بر آموزش درست‌اندیشیدن و تجهیز دانش‌آموزان به دانشهای فراگیر عینی، ضروری است که پژوهشها و مقالات علمی-پژوهشی مجلات علوم تربیتی ایران در چند موضوع اساسی دیگر، که

چالشهای اصلی تعلیم و تربیت است، متمرکز باشد. اهم این چالشها عبارتند از: آموزش حقوق انسانی، دستیابی به آزادیهای اساسی، مردمسالاری مبتنی بر حقوق فردی و جمعی و انسانی، آموزش مهارتهای مورد نیاز زندگی در عصر حاضر خاصه آموزش شهروندی و دانش اجتماعی، آموزش پرکیفیت زبان و ادب و فرهنگ ملی، آموزش استفاده درست از رسانه‌های گروهی و فناوری دیجیتال اطلاعات و ارتباطات، و کسب دانش و آگاهی و معرفت به حقایق طبیعی و انسانی. این آموزشها برای بهبود زندگی هر فرد و هر شهروند و برای تمام دانش‌آموزان کودک و نوجوان و جوان ایرانی ضرورت دارد.

در یکی دو قرن اخیر، آموزش و پرورش به صورت یک بخش جدایی‌ناپذیر از زندگی شخصی و جمعی و فرهنگی و شغلی مردم درآمده و به شکل‌های گوناگون (در آموزش همگانی، آموزش تخصصی، آموزش شغلی و ضمن خدمت، و...) نمود یافته است. در نیم قرن اخیر نیز شاهد هستیم که انواعی از تعلیم و تربیت از طریق رسانه‌های جمعی و مخابراتی در خانه و مدرسه و کوچه و خیابان نیز رواج گسترده‌ای یافته و در سالهای کنونی توانسته است چگونگی زندگی روان‌شناختی کودکان و نوجوانان و جوانان را، بخصوص از طریق تلویزیون و اینترنت و موبایل و سرگرمیهای ویدیویی، در اختیار خود گیرد. این تحولات بی‌سابقه و پر دامنه و عمیق ایجاب می‌کند که دانش و پژوهش در تعلیم و تربیت نیز راههای نوآورانه متناسب با زمانه کنونی را پیش روی خود بگشاید.

به این ترتیب، پژوهشهای روان‌شناسی و تعلیم و تربیت در ایران، و به تبع آن مقالات مجلات علمی-پژوهشی علوم انسانی، لازم است در مهمترین عرصه‌های مورد نیاز روانی-تربیتی و اجتماعی-فرهنگی مردم، خاصه نیازها و مقتضیات زندگی دانش‌آموزان کودک و نوجوان و جوان ایران، طراحی و اجرا و تدوین شود تا هم دانش بنیادی و راهبردی و هم، به‌ویژه، دانش کاربردی لازم برای حل ریشه‌ای مسائل و رفع دشواریهای موجود را تأمین نماید. سالهاست که شاهد هستیم اندیشه‌ها و برنامه‌های نظام‌یافته در این امور اساسی تعلیم و تربیت به‌جد گرفته نمی‌شود و انرژی و امکانات آموزشی و تربیتی ما عمدتاً صرف برنامه‌های سنتی می‌شود. به‌همه دلایلی که گفته شد جا دارد نگاهی علمی و روشن‌بینانه به وضعیت موجود و چشم‌انداز آینده بیندازیم تا امکان نظری تحولات مورد نیاز فراهم آید. آموزش و پرورش ایران به دانش و پژوهشهای جدید و به نوآوریهای خردمندانانه و شجاعانه و رهایی‌بخش در فلسفه و دانش و برنامه‌ها و روشها و مدیریت و عملکردهای خود نیازمند است تا بتواند چالشهای عظیم فراروی خود را حل و رفع نماید.